

Förslag och uppslag till nya regler för

Examination

Filip Sebek, IDt

18 juni 1999

1 Bakgrund

Högskoleverket (HSV) har i en tillsynsrapport "Rättssäker examination" från 1998 studerat, utrett och lämnat en mängd förslag till hur examination ska gå till med avseende på anonymitet, betygssättning, rätt till omprov etc.

Nuvarande regelverk för examination på MdH finns idag ej sammanställt på ett ställe. Några sidor i studiehandboken samt en broschyr riktad till studenten är de styrdokument som finns. Reglerna omfattar idag endast skriftlig tentamen, men med tanke på att det i kursplanerna definieras fler moment än bara tentamen som examinationsform (t.ex. löpande examination med inlämningsuppgifter, projekt, laborationer, seminarium etc.) så måste reglerna anses vara ofullständiga. Det finns även exempel på när studenter som anmälts till disciplinnämnden för fusk med laborationsuppgifter friats där en av motiveringarna till friande var just oklara examinationskrav.

Rektor har 990512 givit i uppdrag till en översynsgrupp att utarbeta ett förslag för nya och kompletterande av examinationsregler där bland annat pedagogiska rådet är representerat. Rådets ledamöter kommer att diskutera frågan på institutionerna och den pedagogiska konsulten kommer sammanställa argumenten till ett gemensamt yttrande/förslag. Detta dokument är skrivet till stöd för den pedagogiska konsulten som ingår i översynsgruppen och har utarbetats av Filip Sebek som förankrat och diskuterat större delen av materialet under en institutionell konferensdag med temat "Kvalitet i grundutbildningen" 990614.

2 IDt:s syn

HSV-Rapportens olika förslag är mycket bra och **IDt står bakom alla de förslag som HSV gör i sina bedömningar**. Frågan om att få examinera om till högre betyg på redan godkänd kurs ("plussning") anses av HSV dock vara för lite utredd och man kommer därför att utreda denna fråga separat under 1999. IDt tillämpar idag ingen "plussning". Rapporten är dock, som den även själv beskriver, väldigt fokuserad kring skriftlig tentamen som examinationsform och nästan inga rekommendationer kring alternativa examinationsformer eller andra examinerande moment i en kurs. För att inte cementera en utbildningsform med få inslag av pedagogisk förnyelse måste givetvis även de alternativa examinationsformerna få stöd av regler och förordningar. **IDt vill komplettera rapporten med egna tankar, förslag och uppslag till regler kring de andra examinationsformerna**. Förslagen kommer kanske inte alltid att vara generellt skrivna utan kommer att utgå från IDt:s egna förutsättningar och speciella önskemål.

Något som också kan vara viktigt att tänka på är att rättssäker examination och en bra och meningsfull examination faktiskt *kan* stå i konflikt mot varandra om man inte ser upp. Kraven på absolut anonymitet kan ju lösas med en skriftlig tentamen med kryssfrågor (så att handstil

inte ska avslöjas), men frågan är då om man som examinator kan göra en rättvis bedömning på studentens kunskaper. Examination måste även ses som ett inläringstillfälle och inte bara kontroll.

3 Examinator

I HSV-rapporten nämns ingenstans om *vem* som utser examinatorn — något som måste specificeras. På IDt är det institutionsstyrelsen som utser examinator och de fall student kräver sin rätt att efter två underkända examinationstillfällen få byta examinator så utses även denne av institutionsstyrelsen.

Med examinator menas den lärare som är utsedd av institutionen att ansvara för en kurs. I texten nedan kan det även betyda den lärare som ansvarar för kursens genomförande (delegerat ansvar). Arrangemanget är kanske inte så lyckat — det vore ju mer önskvärt att examinatorn över huvudtaget inte ingick i undervisningen och därmed kan studenterna på ett enklare sätt skulle diskutera och ifrågasätta fakta, metoder etc. Arbetklimatet från studentens synvinkel borde både bli lättare och fruktsammare. I praktiken visar det sig dock vara svårare att genomföra pga av kompetens- och resursbrist, men även rent praktiskt då en större mängd laborationsmoment ska redovisas.

Om student kräver få byta examinator ställes denna begäran till studierektorn (i andra hand prefekt) för institutionen som tar upp frågan i institutionsstyrelsen.

4 De övriga examinationsfallen

I de fall som inte tas upp av regler etc. måste det mycket noga vara beskrivet hur examinationen skall gå till. Examinationsförfarandet skall vara studenterna till handa allra senast vid kursstart. Examinationsförfarandet ska inte gå att ändra i efterhand. Det är alltid mycket viktigt (oavsett examinationsform) att det klart framgår för studenten vilka moment som är examination så att de inte misstas för att vara övningar, föreläsningar eller någon annan aktivitet.

4.1 Laborationer

En laboration eller laborativt moment som är en del av examination för en kurs skall alltid ha en skriftlig *laborationsanvisning* där uppgift, redovisningssätt, sista redovisningsdatum m.m. nedtecknad.

Laborativa moment förbereds, utförs och redovisas av förutbestämda grupper. En laborativ uppgift kan vara en, flera eller en hel serie med uppgifter, men i denna beskrivning kommer alla dessa varianter anges som 'uppgiften'. Gruppernas storlek och sammansättning bestäms av examinator. Då inga särskilda skäl föreligger lämnar studenterna själva förslag på gruppens sammansättning. En laborationsgrupp är en eller två personer om inget annat anges i laborationsanvisningarna för kursen. Vilka delar som redovisas skriftligt och/eller muntligt framgår av laborationsanvisningen.

Uppgiften ska lösas av gruppen, men allmänna och generella resonemang kring olika moment kan diskuteras även med andra grupper eller tredje part. Det är då viktigt vid redovisningen av uppgiften att även ange vad och med vilka (källhänvisning) diskussioner har förts *utan anmodan* till examinatorn.

Vid redovisningstillfället måste alla i gruppen kunna stå för och svara för alla moment i uppgiften om inget annat anges. Man får följaktligen inte dela på olika moment mellan varandra i gruppen. Hela gruppen kan underkännas om inte alla i gruppen kan svara för uppgiftens

lösning. Examinator har i de fall denne underkänt en grupp rätt att begära en komplettering av uppgiften men även ge en helt ny liknande uppgift om det föreligger särskilda skäl.

Uppgiften ska redovisas inom föreskriven tid som anges på laborationsanvisningarna. Om redovisning ej har skett innan föreskriven tid har studenten rätt att redovisa uppgiften vid nästa tillfälle kursen ges. Om kursen ej längre ges och det gått mer än ett år efter att kursen gick för sista gången eller om laborationerna är väsentligen omarbetade måste laborationsmomentet göras om.

Om kursen är så omarbetad att den inte kan jämföras med någon nuvarande kan student få en större eller mindre del tillgodoräknad till en ny liknande kurs. Då en kurs läggs ned eller laborationsmaterial har bytts ut skall meddelande skickas till dem som inte avklarat momentet. Uppgift härom och adress till de berörda tas ur LADOK. Är adressen inaktuell anses studenten ändå ha varit kontaktad då denne inte uppdaterat sin adress vilket ligger i dennes eget intresse.

Det är att betrakta som fusk att kopiera andras rapporter, kod eller lösningsförslag. Både de som använder sig av och delar med sig av lösningar är betraktade som fuskare och kan bli föremål för skolans disciplinämnd. Lösningar som avsiktligt eller oavsiktligt hittas på datorers lokala hårddiskar eller filer som går att hitta på lokala eller globala datornätverk får heller inte användas såvida det inte ingår i uppgiften. Studenter är alltid skyldiga att utan anmodan från examinatorn ange källhänvisningar till sådana delar av uppgiften som de inte kommit på eller på annat sätt inte genomfört själva.

Skriftliga inlämningsuppgifter kan likt artiklar till vetenskapliga konferenser undertecknas med en försäkran om att arbetet är självständigt gjort och att ingen plagiering skett. Även om en sådan formulering förmodligen inte skulle gälla rent rättsligt så understryker den föregående styckes resonemang och att uppgiften tillhör examinationen.

4.2 Projekt

Projektuppgifter är i allmänhet upplagda på samma sätt som laborationer men är oftast större, mer omfattande och kan ha flera medlemmar i grupperna. I övrigt gäller samma regler som för laborationer.

Större (men även mindre) grupparbeten bör även examineras på individnivå för att undvika frirytteri.

4.3 Muntliga framföranden inför större grupp — seminarium, disputation och opponering

Seminarier innehåller om inget annat anges två redovisningsmoment — en muntlig och en skriftlig del — som bägge måste vara godkända för att momentet som helhet ska anses vara godkänt. I förekommande fall måste även opponeringen vara godkänd.

Student som blir underkänd i någon del får göra om momentet vid nästa tillfälle kursen ges.

4.3.1 Funderingar

Kurser med muntlig redovisning inför större grupp fyller inför ingenjörsutbildningarna en stor mening då de i sitt framtida arbete både inom forskning och industri kommer att redovisa sina resultat på möten och sammanträden. Kurser där individuella fördjupningsuppgifter eller projekt ingår i kursen passar sig därför mycket väl med seminarium som examinationsform — i synnerhet när det visar sig att de traditionella examinationsformerna inte visar sig vara tillämpningsbara.

Den största svårigheten med muntliga framträdanden inför större grupp är om endast en enstaka eller ett fåtal studenter får underkänt. Att låta dessa redovisa vid ett senare tillfälle

helt själva för examinator eller inför en mycket liten grupp studenter tar bort en del av svårigheterna av examinationsmomentet. För examinatorn är det därför enklast att godkänna alla som närvarit oavsett prestation vilket i sin tur gör att man inte kan anse att examinatorn utfört sin uppgift — att bedöma och examinera. Ambitiösa studenter anser i dessa fall att den muntliga delen examineras slappt, oengagerat och inte minst orättvist. Att låta studenterna vänta så lång tid som ett år till nästa redovisningstillfälle är egentligen inte bra, särskilt när man från HSV anser att man bör få tre omprovningstillfällen per år.

Mycket av bristerna består också i att den undervisande läraren inte vet hur han/hon ska tackla problemet, för även om denne vet att det kommer uppstå så går han naivt och hoppas att så inte kommer ske. När så ändå sker, så finns det ingen skriftlig (eller ens mental) plan på hur studenten ska underkännas eftersom det inte finns något att gå tillbaka till eller falla tillbaka på. Det är därför viktigt att även lärarna skärper sig och noga tänker igenom hur underkända studenter ska hanteras.

Som en avslutning så kan man fundera på om man i t.ex. en kurs kan underkänna en student på bristfällig presentationsteknik och detta med bakgrund av att den totala bedömningen blir ämnesöverskridande och att institutionerna som håller kurserna är ämnesbaserade. Kan vi (som är ämnesexperter inom datateknik och datalogi) alltid rättvist bedöma studentens presentationsteknik

4.4 Udda och speciella examinationsformer och examinationssituationer

Följande underrubriker har tagits upp eftersom de förekommer i så stor omfattning att även de borde belysas i sammanhanget och inte glömmas bort. Några konkreta förslag till regelverk varken finns eller ges utan de tas endast upp i detta dokument för att översynsgruppen som tar del av dessa synpunkter inte ska glömma bort dem.

4.4.1 Muntlig tentamen

Muntlig tentamen kan endast med svårigheter ske anonymt. Examinationen bör ske med minst två lärare för att minska riskerna för personliga värderingar och därmed delvis säkerställa rättssäkerheten. Några lärare anser att de bättre kan bedöma en students prestationer med en muntlig tentamen då man enklare ringar in vad en student kan och inte kan. Några studenter tycker att muntliga tentamina är orättvisare då de som kan uttrycka sig verbalt har en fördel — å andra sidan kan motsvarande argument användas vid skriftlig examination.

4.4.2 Hemtentamen

I de fall man har skriftlig tentamen där man anser att studenterna kan få använda obegränsat med hjälpmedel och behöva lite mer tid än vad ordinarie organiserade tentamen kan erbjuda, är hemtentamen ett rimligt övervägande. Viktigt är i de här fallen att noga definiera skriftligt vad det innebär och vad som räknas som fusk. Om samarbete inte tillåts kan det vara praktiskt att ha några olika uppgifter som man slumpvis delar ut till studenterna.

4.4.3 Examination av examensarbete och dess rapport

Examensarbeten har en särställning bland kursutbudet eftersom det oftast sker individuellt och är beroende av personkemin mellan student och handledare. Examinator och handledare bör därför inte vara samma person. Vid examensarbeten i industrin så finns det en handledare både på företaget (som inte kommer diskuteras alls) och en på institutionen.

Till skillnad från övriga kurser som är målrelaterade, så får tid ingå som en parameter i examenskraven. Anledningen till detta är att denna ”kurs” inte har planerats av lärare och att

arbetet är unikt i någon mening. Svårigheter som man inte kunde förutse, försenar ofta och arbetet tenderar att bli större än planerat. För att tiden ska kunna ingå som parameter krävs att noggran tidsrapportering sker kontinuerligt till examinatorn (inte handledaren). Vill man byta handledare eller examinator så görs en anmälan hos studierektor som tar upp frågan i institutionsstyrelsen. Handledare bör man också kunna byta, men det behöver inte ske genom någon formell procedur.

Examensarbeten på D-nivå ska skrivas på engelska.

5 Komplettering av examinerande moment

I några fall där studenten kommit mycket nära godkänt resultat av ett examinerande moment kan examinatorn efter övervägande låta studenten få komplettera sitt resultat för att nå betyget godkänt. Krav för att få komplettera och vad kompletteringen ska bestå av är däremot en öppen fråga och nedanstående underrubriker ska snarare ses som diskussionsunderlag än kompletta förslag. Utgångspunkten ska vara att studenten verkligen kan ämnet och kan här få en snabb andra chans. Att få komplettera för att få ett högre betyg borde inte vara möjligt enligt samma resonemang som övrig "plussning". Resonemangen har koncentrerat sig kringkomplettering av skriftlig tentamen.

5.1 Krav

Ett rimligt krav är att studenten är tämligen nära att få godkänt, t.ex. bara är 2-5% från gränsen. Rimligt är att en eller flera av de felaktiga svaren bland uppgifterna uppenbarligen berott på otur, missuppfattning eller att man kört fast. Vidare är det även rimligt att övriga moment i kursen är klara och att slutbetyget hänger endast på denna del av examinationen. Utgångspunkten ska vara att studenten verkligen kan ämnet och kan här få en snabb andra chans.

5.2 Kompletteringsuppgiften

Hur kompletteringsuppgiften ska se ut, storleken på den samt redovisningssätt är ingen enkel fråga. Rimligen bör den täcka in de moment som studenten missat på på den ordinarie examinationen. Kompletteringen behöver inte använda samma modell som det ordinarie momentet. En tentamen kan mycket väl kompletteras med en rapport eller extra laboration. Nedan följer *några* förslag till modeller:

- Några snabba frågor på plats och ställe direkt när studenten begär komplettering och examinatorn finner den rimlig.
- Göra om samma tentamen hemma i stil med hemtenta.
- Komplettera ovanstående hemtenta muntligt för att förvissa sig om att studenten själv begripit vad den svarat på (för att förvissa sig om att någon form av fusk inte ägt rum).
- Nya konstruerade tentamensuppgifter som löses i ordinarie tentamensform (på tid i särskilda lokaler).
- En särskild skriftlig eller muntlig rapport på de moment som man missat i den ordinarie examinationen.

5.3 Examination

En chans till komplettering ska aldrig vara en garanti för studenten att man kommer få godkänt utan den ska bedömas lika kritiskt som en ordinarie tentamen. Examinatorn måste bli helt övertygad om att studenten verkligen bara haft otur och att denne verkligen kan ämnet. Vid underkännande av en komplettering är det ytterst tveksamt på att få göra en ytterligare komplettering eller komplettering på kompletteringen, men givetvis borde det finnas utrymme för även en sådan diskussion — i synnerhet om det handlar om en komplettering av ett projekt.

6 Spridda kommentarer till dokumentet ”Delar i riktlinjer för examination”

6.1 Pedagogiska överväganden

Som HSV:s rapport rekommenderar så är anonyma skriftliga tentamina en god idé - särskilt ur rättsäkerhetssynpunkt. Men hur gör man med andra examinerande moment. Det går ju knappast att genomföra ett seminarium anonymt, men även t.ex. laborationer blir svåra att redovisa då man som lärare vill ställa kompletterande frågor för att förvissa sig om att alla i gruppen verkligen satt sig in i allt och inte agerar friryttare.

6.2 Rätt att tentera

Att begränsa antalet omprovförsök skulle leda till att vi spärrar ut studenter från att ta examen — eller i vart fall begränsar valet av examen. Om man anser sig behöva en kurs för examen så kan man heller inte gå om den med nuvarande regelverk eftersom man endast kan registrera sig en gång på en kurskod. I vissa fall utgör det dock inga större problem att gå om kurser eftersom de ges under flera olika varianter och därmed olika kurskoder. I ett flertal av kurserna är det dock inte möjligt. Att erbjuda ett ordinarie tentamenstillfälle och två omtentamenstillfällen per år måste anses vara ett enkelt system. Arbetet med att kontrollera antalet omtentamensförsök, hantera alla överklaganden eller studenters fiffiga metoder att försöka kringgå en sådan regel ska inte underskattas.

Att garantera studenternas rättsäkerhet genom att erbjuda dem annan examinerator efter två misslyckade tentamensförsök måste också kunna anses som tillräckligt.

6.3 Proceduren

De lokala reglerna kring anmälan, genomförande, rättningstider etc. av tentamen är alla väl definierade så när som på två punkter: skrivningsgenomgång och utlämnande av prov.

- För att en skrivningsgenomgång ska vara meningsfull så måste den schemaläggas på sådant sätt att den inte krockar med annan verksamhet. Att ha en genomgång av tentamen ses av studenterna som något positivt och ett extra inläringstillfälle.

Vidare så säger HSV-rapporten att gamla tentamina ska anses som allmän handling, men det står ingenting om lösningsförslag. Dessa borde heller inte anses vara allmän handling då det inte finns några krav på att sådana ska utarbetas skriftligt överhuvudtaget.

- Idag lämnas tentamen oftast ut av institutionssekreterare. Om student har något att invända mot rättningen så måste detta göras i samband med utlämnandet. Finns inte examineraren tillgänglig och studenten vill ta med sig ett exemplar av tentamen så lämnas kopior ut för att förhindra fusk och efterkonstruktioner. Några institutioner har börjat ta betalt för kopieringen — något som skulle kunna ifrågasättas om studenten faktiskt har rätt (och blivit felrättad). Antingen så borde avgiftsbeläggning förbjudas, eller så borde studenten få sin avgift återbetald i de fall det visat sig studenten haft rätt.

6.4 Stödåtgärder

Frågan om stödåtgärder är viktig och ofta bortglömd, men frågan är om de ska tas upp i examinations-sammanhang. Stödåtgärder kan endast komma upp på studenternas begäran, men ska man ha automatisk rätt till stödåtgärder efter ett visst antal misslyckade examinationsförsök eller ska andra instrument bestämma det? (...)